

КРСТ СА ОГЊИЛИМА — древно народно знамење Срба. Крст Часни је символ покорности вољи Божијој. Златна огњила (налик слову С — у народу су тумачена као почетно слово речи слобода) символ су слободе златне — тј. непокорности људској самовољи. Осмозрачна звезда, као подлога овом народном знамењу, је символ васкрса, поуздања у Божију промисао и Божију благослов.

Велика Сеоба Срба 1690. године

Покрет Срба, који је изазвао велику сеобу на леву обалу Саве и Дунава, у тесној је вези с развојем тадашњих европских догађаја. После пада Цариграда, метрополе истока, у турске руке и покорењем Балкана и доброг дела Угарске све до иза Коморана, турско питање стално је занимало духове западне Европе. Ово огромно царство које је, као некада Римско, захватало читав базен Средоземног Мора, добило је своје верско и социјално уређење од Арабљана, администрацију и порески систем од средњовековне персиске државе, а дворски церемонијал и главне црте феудално-спахиског уређења од Византије. Противно западним државама, где је централна власт била слаба према моћним државним staleжима, у Турској је сва власт била усредсређена у рукама султана. Преко свога Диван-савета, баглер-и санџак бегова, с одлично уређеном војском јаничара и спахија, добро уређеним финансијама, Турско Царство беше од XV—XVII века страх и трепет западне Европе. Управљано добрим делом потурченим Србима (за владе Селима II, у години 1573. од шест везира било је четири Србина), Турско Царство било је стално у бујању и напредовању све до последње четврти XVI века. Отад па даље, Турско Царство почиње нагло да слаби.

Главни стуб државе, војска, почела је брзо да се деморалише. Јаничари, дотле првокласна пешадија, с дана у дан били су непослушнији и све више склони на побуну. Исто тако и феудална коњица-спахије. Честе побуне јаничара против султана, тешко финансијско стање и услед тога ужасан порески притисак у сваком облику, страховита корупција турске администрације, интриге и сплетке султанова сараја, којима су као жртве падали способни везири, говорили су очито да је Турска у опадању. Подјармљени хришћански народи европске Турске траже изласка из ове претешке ситуације. Међу првима Срби. Банатски устанак 1549. показао је јасно да Срби, у вези са западним европским силама, силно желе да обнове своју стару деспотовину. Нагло опадање Турске и избијање устанака код хришћана у Турској оживело је старе

идеје о кретању крсташке војне против Турака. Француски посланику у Цариграду де Брев подноси опширан меморандум краљу Лују XIII о том како би удружена хришћанска флота са сухоземном војском могла скршити Турско царство. Охридски патријарх Атанасије 1615, преко сицилијанског вице-краља Досуне, покушава да заносним речима одушеви шпанског краља за рат против Турака, против којих ће се дићи подјармљени хришћани широм Балканског Полуострва. Папа Климентије VIII на почетку XVII века живо ради на коалицији хришћанских сила против Турака. У исто време, споразумно с Хабзбурзима, спрема он устанак на Балкану. У ту сврху ступа он у везе с пећким патријархом Јованом и херцеговачким митрополитом Висарионом. Вице-краљ напуљски, као експонент шпанског краља, долази у везу с херцеговачким главарима. Обећања беху велика, али права помоћ у новцу и војсци слабо је пристизала. На Западу се желело да се поглавито снагом балканских хришћана Турци ослабе и протерају из Европе, јер је западна Европа растрзана била верским ратовима. Поред тога, стална затегнутост између Француске и Римског Царства немачке нације током XVII века стално је ометала заједничку акцију западних сила против Турске. Уз то, привремена регенерација Турске, заслугом великих везира Мехмеда и Ахмеда Ћуприлића, одгодила је за извесно време извођење великог плана протеривања Турака из Европе. Балкански хришћани, особито Срби, напустише, због слабе активности Западне Европе, за неко време идеју народног ослобођења. Вашварским миром 1663. између цара Леополда I и султана Мехмеда IV заустављен је био за неко време рад на ослобођењу српског народа. Српска црква, вођ народа, прибирала је била народне снаге, чекајући погодан моменат. И када је, најзад, услед честих пограничних сукоба дошло до поновног рата између Турске и Римског Царства 1683, у Срба се истичу људи с јасно израђеним планом о стварању једне велике Илирске Краљевине од Караванки па све до Црнога Мора. У нас је носилац ове идеје био гроф Ђорђе Бранковић, за оно време необично учен и начитан човек, а у Хрватска његов савременик и лични зналац Павао Ритер-Витезовић. Само има велике разлике у њихову замишљању и схватању нове илирске државе, што је врло карактеристично. Бранковић ову нову државу замишља, мање више, самосталном, а Витезовић машта о уједињењу Јужних словена само у оквиру Хабзбуршке монархије. Силна Турска војска притиснула беше у јесен 1683. Беч, престоницу Римског Царства немачке нације. Цар Леополд I с двором и високом

Слика на насловној страни:

Надгробна плоча са грбом патријарха Арсенија III Чарнојевића у фрушкогорском манастиру Крушедолу. Патријарх је у Крушедолу сахрањен 1706. године; тада је то био најзначајнији манастир у Фрушкој гори — у њему су одржавани народни сабори 1708, 1710. и 1713. године. (Уз чланак на стр. 1—4.)

Слике на унутрашњој (II) страни омота:

На празник Богојављања ове године у Крагујевцу.

властелом утече главом без обзира у Моравску, оставивши грофа Ридигена Штаренберга да брани Беч од Турака. С помоћу Пољака, краља Јована Собјеског, Аустрија и Хабзбуршка династија беху спасене.

Одбијени од Беча а разривени изнутра, Турци, корак по корак, уступају испред хришћанске војске. Будим, скоро сто и педесет година у турским рукама, беше 1686. освојен, а убрзо затим читава Славонија с централним деловима Угарске беху очишћени од Турака. А када је, у септембру 1688, и Београд био освојен, изгледаше у истини да је Турска сила подрмана у основи. Београд, који је несрећним случајем 1686. до половине изгорео, нашао се сада у рукама хришћанског владоца. У Риму и Бечу одржана беху свечана благодарења приликом пада Београда, а брзи весници разнесе широм целе Европе радостан глас да је славна тврђава на сливу Саве и Дунава пала у хришћанске руке.

Пад Београда пробудио је велике наде не само код цара Леополда I и његове камариле него скоро у свима редовима нашега народа. У јесен 1689. писао је патријарх Арсеније III Црнојевић царском резиденту Корadiniју у Дубровнику: „А војска је светлога ћесара божијом помоћу сву турску земљу узела до Софије, све редом градове и вароши, и нигде се Турчин не гласи на ову страну до самога Дренопоља“. Срби су се, дакле, вођени српском црквом, почели дизати на оружје, особито они у Херцеговини и Црној Гори. Изасланик аустријског генералисима, маркграфа Лудвига Баденскога, капетан Петар Соколовић, имао је да диже Србе на устанак у споразуму с патријархом Арсенијем III, око кога су се тада отимали ћесаревци и Млечићи, чији су се интереси већ тада укрштали на западној половини Балканског Полуострва. Цар Леополд I, нарочито под утицајем Дубровника, желео је за се Босну и Херцеговину, да би преко Дубровника избио на море и ухватио везу с Напуљско-арагонском краљевином, док је Млетачка Сињорија тражила Босну и Херцеговину као природно залеђе далматинскога Приморја. Патријарх и народ били су и срцем и душом уз Русију која се, под царевима Алексием Михаиловићем и Петром Великим, јавља такођер као важан чинилац у решавању Источнога питања које се отворило сада у пуној мери. Код решавања овога важнога политичкога проблема сукобили се већ тада у источној половини Балканског Полуострва интереси Русије с интересима Римског царства немачке нације.

Царска војска током 1689. продрла је дубоко у срце Балканског Полуострва. На тим успесима имала је она добрим делом да захвали српским устаницима. Признаје то и сам цар

Леополд I у свом прогласу Србима од 6. априла 1690, познатој инвита-торији.

Међутим, када је у разривеној Турској дошао на управу као велики везир Мустафа Ћуприлић, млађи син за-служнога ранијега великог везира Мехмеда Ћуприлића, који је добру школу прошао за време управе старијега брата Ахмеда, опет великог везира, ствари у Турској кренуше на боље. Добрим финансијским реформама и корисним мерама на пољу администрације и војног уређења, Турска је за извесно време иступила опет као прилично снажна држава. Борбени дух и одлучност манифестовали су се осетно у редовима турске војске. Та, до јуче ниподаштанана, турска војска потуче на почетку јануара 1690. ћесарску војску код Качаника. Ћесаревци морадоше напустити Призрен и Приштину, па се повући према Нишу. Патријарх Арсеније III, који је са српским народом пристао био уз цара Леополда I, нашао се сада у великој неприлици. Аустријског генерала Енеју Пиколоминија дочекао је он са свештенством и народом у Призрену, радостан, одушевљен и пун најлепших нада да је дошао давно жељени час ослобођења. Патријарх је пре тога, бојећи се Турака, који су га као сужња хтели отпремити у Цариград, утекао ноћу кришом из Пећи у Никшић а одатле на Цетиње. С Цетиња ступио је он у везу и са млетачким генералним провидуром, Александром Молином, па се после опет вратио у Пећ, те у Призрену поздравео генерала Пиколоминија. Али када се царска војска стаде нагло повлачити испред Турака а ови, хитајући за њом, немилице почели клати и пустошити, патријарх с добрим делом српскога народа, понајвише из Скопља, Трепче, Вучитрва и Приштине, крену такођер на север, негде на почетку 1690. „И тако све побоже ка Белиграду, пише савремени оповски игуман Ћирило, и сам патријарх ва мале убеже ва Белиград, а многи иноци и екзарси изгибоше близу патријарха, а мнози християни изгибоше и ва плен заведени бише. И тоје зими паки оста србски престол пуст“.

Нагло повлачење царске војске према северу запрепастило је политичке кругове у Бечу. На место очекиваног протеривања Турака у Малу Азију, Турци су се, ево, убрзаним маршевима кретали према Београду да одатле, можда, опет провале у крајеве северно од Саве и Дунава, одакле су недавно били потиснути. Цар Леополд I и његови саветници, изненађени и збуњени, полагали су сада све наде на балканске Србе, с помоћу којих, мислили су, да ће моћи, бар за неко време, зауставити продирање Турака на север. Признавајући велике заслуге Срба у дотадашњем ратовању с Турцима, цар Леополд I; у прогласу од 6. априла 1690. позива Србе

да истрају у Борби с Турцима, да своја огњишта не напуштају, него нека у борби истрају док његова помоћ не стигне.

Ствари су се, међутим, развијале тако зли и Турци су толико били напредовали да је царски проглас од 6. априла 1690. затекао патријарха с народом у Београду. Оно што је било знатније, угледније и богатије и што је могло брже измицати испред Турака кренуло је с патријархом према северу, док се већи део сиромашних испред Турака склонио у горе и планине. Патријарх с народом није смео дочекати Турке у непосредној близини Београда. Али пре него што би Срби даље кренули у северне крајеве који су за владе Турака онде спадали под јурисдикцију пећког патријарха, требало је претходно утврдити тачке на основу којих ће се регулисати односи Срба према цару Леополду I, за чију се ствар Срби толико били залажили у борби с Турцима. Цар је у помешном прогласу Србима, поред повластица верских и социјалних, обећавао још и право слободног избора војводе на Балкану. Међутим, за Србе који су се повлачили са Балкана, избор војводе био је без значаја. Срби су, узмичући испред Турака на север, долазили у туђу, иноверну државу. Тежину положаја, донекле, олакшавала је та околност, што је у данашњој Војводини становништво претежно било српско, насељено ту још у доба српских деспота. Због тога је, у првом реду, требало осигурати веру и црквену аутономију. Требало је зајемчити од стране цара у свој обимности јурисдикцију патријархову, који је у Турском царству био не само духовни него, донекле, и световни старешина. Српска јерархија и народни главари на скупштини у Београду од 18. јуна 1690. године, надали су се да би таквим свечаним признањем патријархове јурисдикције добили много и јерархија, и нижи клир, и српски народ у Угарској, Славонији и Хрватској који су се, одмах по ослобођењу од Турака, видели изложени безобзирним нападајима угарскога и хрватскога римокатоличког клира и племства. Патријарх и српски главари, непознавајући став и уређење Хабзбуршке монархије, мислили су да је главно споразумети се с царем, док су угарско-хрватско племство, клир и локалне жупаниске власти испуштали сасвим из вида. А од њих ће они највише патити и трпети.

Захтеви Београдске скупштине с упутством, које су потписали патријарх с епископима и народним главарима, предани су били епископу јенопољском, Исаји Ђаковићу.

Долазак у Беч епископа Исаје, родом Сремца и доброг познаваоца прилика у Монархији, није био пријатан ни цару, ни његовим саветницима. Уместо очекиване вести да се, због прогласа од 6. априла, српски на-

род још бројније дигао на оружје против Турака, гледао је цар сада пред собом изасланика тога народа који се у страху од Турака спремао да пређе Саву и Дунав и иде на север у правцу Будима. Али, када је зло већ стигло, требало је нове дошљаке искористити што више.

У последњим ратовима, за оно неколико година, Угарска је била готово сасвим опустела. Нови дошљаци давали би радну снагу али, што је било главно, они су у исто време могли успешно бранити јужне границе Монархије од Турака. Цар Леополд I, дакле, намењивао је Србима ону исту задаћу коју су вршили њихови преци у XV и XVI веку, када су искључиво они бранили јужне границе Угарске, јер су се Мађари, у страху од Турака, повукли били на север. Како међу трајбинама српске јерархије и народаније било скоро ни једнога захтева државно-правне природе, него се у главном ишло затим да се патријарху и епископату осигурају њихове дотадашње прерогативе у Турској, узео је цар за подлогу будуће привилегије, конститутивног карактера, овако формулисана и изнесена захтеве. Пошто их је проучио с најужим кругом својих саветника, наредио је аустријској дворској канцеларији, да, на основу српских захтева у Београду, састави привилегију од 21. августа 1690, чији се оригинал на пергаменту чува у патријаршијском црквеном Музеју у Београду. И ту привилегију и инвенторију од 6. априла 1690, показао је патријарх Јосиф Рајачић народу на знаменитом мајском сабору 1848. у Сремским Карловцима као доказ да је српски народ на основу уговора с царем Леополдом I населио ове крајеве и стекао право на посебну територију — Војводину.

Док је епископ Исаија преговарао у Бечу, помаган саветима онде заточеног ученог грофа Ђорђа Бранковића, Турци су све више потискивали царску војску према Северу. И патријарх, и свештенство, и главари нису смели сачекати Турке у Београду и његовој околини. Морало се с народом прелазити у крајеве северно од Саве и Дунава, у крајеве, тако рећи, јуче очишћене од Турака. „Попусти Бог грех ради наших немилостивому роду агаранскому озлобити нас, пише патријарх Арсеније 17. новембра 1690. цару Леополду I, и не имамо места ни покоја нигде, него приходмо до Будима и Коморана“, где је патријарху епископ Исаија предао царску привилегију од 21. августа 1690. Том привилегијом стекао је патријарх признање своје јурисдикције и жељену црквену аутономију. Њоме је извршена унификација српског живља у Хабзбуршкој монархији и призната патријарху власт и над оним крајевима на Балкану, на које је цар Леополд I подизао претензије. Несумњиво ово беше велики успех за

православне, а осетан пораз римокатоличке јерархије. Римокатолички кругови у Бечу угушили беху тренутно своје жеље и планове само да би, с помоћу православних Срба, Хабзбуршка монархија што успешније ширила се на југу на рачун Турака.

Крајеви кроз које је пролазио српски народ, повлачећи се према Будиму, спадали су у пространи Будимски вилајет, чији су неки санџакати насељени били, још пре ове велике сеобе српским елементом, јер су се Мађари у страху од Турака, како је речено, раније већ били повукли на север. Повлачећи се према Будиму и Коморану, нови дошљаци улазили су у крајеве, у којима се живело скоро истим начином живота као и на Балкану. Како је земља била добрим делом необрађена, страшна глад претила је новим дошљацима, који су се привремено населили у земуницама или у зградама плетарама, чатмарама, надајући се да ће се по срећно окончањем рату вратити у своју стару балканску отаџбину. Али наши Срби, социјално већ тада диференцирани почињу енергичну борбу с угарско-хрватским племством и жупанијама, које никако нису хтеле признати привилегијалан положај Србима, истичући да су привилегије, претходно донесене на угарској дијети, што није био случај, требале још да буду објављене и по жупанијама. У жупанијама Ћурској, Коморанској, Стонобеоградској и Веспримској тражено је од Срба да власти дају ратни прирез и десетак с кулуком.

Смиривши се мало у новим приликама, Срби почињу да се успешно баве занатима и трговином. Од заната сретамо се тада у Срба с ковачима, коларима, ћурчијама, терзијама, дунђерима, чизмарима, табацима и кујунџијама. Срби су, дошавши у ове крајеве, пренели собом и своја еснафска уређења, која им је потврђивао патријарх, исто као и у Цариграду васељенски патријарх.

Трговци, исто тако, освојише брзо пијаци, водећи нарочито живу трговину с Турцима, особито као трговци с храном и животним намирницама.

Економски снажни и јаки, а под утицајем културне Хабзбуршке монархије, Срби, већ првих година по доласку, почињу дизати цркве, помишљају на подизање школа и штампарије. Осећајући се вазда као једна целина, Срби као такви свагда иступају према странцима. Када су војни кругови у Бечу током 1693. помишљали да развију ту целину тако што би Србе разместили поразним пукovima, Срби енергично реагирају. На збору у Баји, на почетку 1694, на челу с патријархом Арсенијем и подвојводом Јованом Манастирлијом, тражили су Срби од цара, осећајући да верска аутономија није довољна да заштити народност, засебну територију, тзв. Малу Влашку, тј. крај изме-

ђу Саве и Драве. Мала Влашка, под Турцима у XVI и XVII веку доста густо насељена Србима, тражила се по свој прилици стога, што су се оданде најбоље могле одржавати живе везе с балканским Србима. Тако се, дакле, Срби као једна органска целина, обраћају цару, свесни потпуно тога да су они као целина начинили уговор с царем Леополдом I.

Захтеву Срба противили су се, у првом реду, војни кругови у Бечу, али Србе, ипак, нису смели отворено одбити. Српска помоћ потребна је била у рату с Турцима, који је непрестано вођен, иако доста млако. Малу Влашку Срби нису добили, да се не би српски елемент онде и сувише нагомилао, али су им, за утеху, обећани били крајеви између Дунава и Тисе.

Поред сукоба с Угарско-хрватским жупанским властима, имали су Срби великих неприлика и с римокатоличким клиром. Кардинал Леополд Колонић у Бечу развио је био веома живу акцију да унијом приведе Србе у крило Римокатоличке цркве. Владика у Јегри, Јеврем Бањанин, прешао је већ био на унију, па је Арсеније III, са својим свештенством развио необично жив рад да спречи даље ширење уније. У том свом раду наилазио је патријарху на велике тешкоће. Који пут у часовима малаксалости, патријарх је очајан, скоро резигниран. „Ради наших грехова, пише патријарх московском бољарину Головину, један део православних хришћана склонио се од злобе Агарена у угарске крајеве. По том ђаво, непријатељ доброга, посеја своју злобу по Угарској, те отуда ниче трње неправде и изби међусобна борба с ћесарем. (Овде патријарх мисли на устанак Фрање II Ракоција). После тога, наставља патријарх, стиже нас љута зима а многи правоверни, како свештеници, тако и световњаци, старци, младићи и деца гоњени беху угарским мачем. И бежећи дању и ноћу са својим осиротелим народом од места до места, бацан тамо амо као лађа на пучини великога Океана, очекујем када ће да гране сунце и покаже се дан, да узмакне тамна ноћ и хладна беда наше несреће. Али, ми немамо саветника који би нас ослободио од жалости. Наша туга удвостручи се, и ја рекох са сузама: Докле ћеш нас, Господе, заборављати до краја, докле ће се непријатељ одржавати против твога достојанства? Устани Господе! Зашто своје лице одвраћаш од нас? И опет ускрсни Господе, помози нам имена твога ради!

Карловачким миром 26. јануара 1699, утврђене беху дефинитивно догле променљиве, несигурне и међународно непризнате границе између Турске и Хабзбуршке монархије. Читав Ердељ и Угарска без Темишварског Баната, највећи део Хрватске, Славоније и Срема припали су Хабзбурзима, те су и после шеснаестого-

дишњег ратовања Сава, Дунав, Тиса и Мориш остали као утврђена граница између Турске и Римског Царства, коме није пошло за руком да Турке потисне из Европе. За Србе је сада јасно било да се више неће вратити на своја стара балканска огњишта.

Оставши у Угарској и раширивши се од Саве и Дунава до иза Будима и Коморана, Срби ће, примајући жудно и с разумевањем благодети западне културе, да преузму, као најпросвећенији, за неко време, водећу улогу у српском народу. А када је плануо Карађорђево устанак на освиту XIX века, војвођански Срби су и речју, и делом, и знањем, помогли велико дело стварања Југословенског Пијемонта.

Ове године навршило се 300 година од прелаза Срба у ове крајеве под патријархом Арсенијем III. Право је и достојно је да се данас, **на дан нашег уједињења и стварања наше велике отаџбине**, сетимо тих дана, када је један део нашега народа одлучио да крене на север и да на тај начин у историји нашој изврши важну мисију, коју му је судба наменила.

Др Јован Радонић

Предавање, одржано на свечаној седници Књижевног савета Матице српске, на дан Уједињења, 1. децембра 1940.

Овај чланак је прештампан из Годишњака Матице српске 1941. (стр. 75—85). Др ЈОВАН РАДОНИЋ (1873—1956) је велики српски историчар, професор Универзитета у Београду и члан Српске академије наука и уметности. Обрађивао је велике теме из националне и опште историје са изузетним смислом за њихову међусобну условљеност. Превео је и извршио редакцију чувене „Историје Срба“ Константина Јиречека. Главна су му дела: Историја Срба у Угарској, Западна Европа и Балкан, Гроф Ђорђе Бранковић и његово време, Римска курија и јужнословенске земље, као и збирка историјске грађе Дубровачка акта и повеље и др.

На Савиндан 1990: окретање славског колача у дворани Епархијског центра у Крагујевцу.

За време овогодишње Светосавске академије у Крагујевцу.

Владика са извођачима програма овогодишње Светосавске академије.

Светосавље — темељ на којег се морамо ослањати

Међу актуелним проблемима ових наших дана, поред економских питања, као и праваца наших социјалних и политичких реформи, од значаја је, можемо да кажемо и на првом месту, питање реформе нашег школског система. А као сваки проблем, ради што успелијег решења захтева и што дубље разумевање, то онда ово условљује и што квалитетније васпитање, образовање, уз што дубљу оданост историјском искуству.

Тако у овом нашем неопходном разматрању ових питања морамо, прво, да пођемо од познате истине, да се „историја не може да одваја од живота у садашњости, јер садашњост и прошлост суштински су делови једне и исте органске целине“. А како кроз историју увек пратимо и човекову тежњу нечем в и ш е м, садржано коначно у појму Бога (поред и нужне природне потребе за храном и рађањем деце, да би се живот одржао), то онда од каменог доба, или од првих почетака човековог живота, стално пратимо и његов захтев и за религиозним, духовним, животом. А што значи увек у тежњи за што квалитетнијим животом, бољим, савршенијем, или и подношљивијим у савлађивању свега оног што нас такође стално прати као несавршено, болно, ружно или трагично.

Увек тако пратимо кроз историју и нашу тежњу реалности лепоте. Подсетимо се, археолози су открили гроб сахрањеног човека пре 100 хиљада година, а поред његових окамењених костију нађено је и окамењено цвеће. Испраћао је дакле свога ближњег са осећањем лепоте. Или, своје прво кухињско посуђе од земље шарао је жутом и црвеном иловачом. А по проналаску метала, међу првим предметима, неопходним му за одржавање живота, секирама и копљима, правио је минђуше, огрице, за своје жене. Све праћено и приказивањем својих представа о извесном Божанству, у камену или иловачи, потврђујући на тај начин и своје осећање вредности, смисла или лепоте живота, усред и присуства свег несавршенства са којим се морао да бори.

Све дакле праћено и сталним питањем — одакле се појављује овај живот и где одлази? Борећи се са овом тајном, са непрекидном тежњом ви-

шем, савршенијем, са првим почецима свога живота, изграђивао је и од камена, метала и поменуте своје представе свога разумевања постојања Бога.

Свратимо, на пример, у Београд у Народни музеј, и видећемо потврду свега овог. Потврду човекове непрекидне тежње, његовог огромног напора да буде савршенији и у поднебљу његовог несавршенства. А у својој суштини и наше светосавље и није ништа друго до израз ове тежње.

Ову човекову тежњу вишим облицима живота несумњиво да прате и његови напори за бољим материјалним, економским условима живота. Само, често и данас заборављамо, а што је наш далеки предак из каменог доба, већ добро осећао, а на шта нас опомињу и савремени мислиоци, да не смемо све своје потребе сводити само на економске, јер у том погледу се не бисмо разликовали од животиња. Отуда онда увек морамо, као и што чинимо, тежити овом ВИШЕМ, Богу, а без ове тежње и Св. Сава нас опомиње — наш живот, или „красота овог света“ не би била ништа друго до *гум*.

Морамо, међутим, да се осврнемо и на то да су људи у почетку, тежећи и рационално и емотивно, овом в и ш е м, или Богу, лутали при свом разумевању или одређивању јасноће појма Бога. Али, увек га признајући.

Уз ове напомене потребно је да се осврнемо и на такође снажно присутну историјску чињеницу — да смо у поднебљу овог путања око појма, или разумевања, Бога, тек значајно кренули — у свом материјалном, економском развоју, праћеном и научним или културним прогресом у исто време — добијањем првих истина у оквиру Св. Откривења. На овим ИСТИНАМА почиње наш развој, ширећи се целим светом. И наш српски развој започиње, као што знамо, кроз рад свете браће Кирила и Методија, да би у потпуности учврстио овај темељ Св. Саве.

Све је ово важно имати на уму, посебно данас у поднебљу ове наше проблематике, економске, као и питања правца, и уопште, свих наших реформи. Потискујемо ли ово сазнање, видећемо, потискујемо и успех у решавању свих поменutih наших проблема, или реформи.

А у оквиру ових реформи, дакле, централно питање мора да буде, видимо, и наше даље хришћанско образовање, у пуноћи слободе његовог развоја, или у питању је рад Цркве међу нама. Јер нагласили смо да је немогуће указати на један период историје а да он није био тесно везан за неки од облика религије. Посебно о овоме сведоче хришћански народи, као и наша национална историја.

Морамо увек да понављамо то питање — можемо ли замислити нашу историју без потврђивања, утврђива-

ња, нашег духовног корена, кроз који смо се развијали и спасавали и нашу „душу и наше тело“, вековима, а то је дело наше Цркве међу нама.

Развијамо и ми квалитет нашег ума на овом темељу; а то чине сви други хришћански народи. Истина не сви подједнако. Нека врста утакмице и у овом смислу постоји између народа, као и појединих људи; јер у слободи, неки се успелије приближавају хришћанским врлинама, а неки са мање успеха. Шта више често долази и до отуђења, трагичних, од ових духовних корена, опет од неких јаче а од неких слабије, а опет, хвала Богу, већи број остаје дубље привржен благородним хришћанским врлинама; било као народи или као појединци.

У овом смислу нас опомињу како и данашњи социјални мислиоци, тако исто и мудри политичари — ако наше религиозне, хришћанске врлине, постају све мање важне за наш социјални живот, или уколико су све мање руководећи принцип у владању и понашању чланова једног друштва или народа, онда несумњиво доводимо у питање наш квалитет живота уопште. У питању је тако и наш економски, научни или културни развој.

Није потребно да нас данашњи истакнути социолози опомињу — колико нас је баш наша хришћанска вера подстакла на рад, на прегнућа, резултат чега је, као што знамо, наш и успешан и научни рад и економски развој, јер нас и Св. Сава, већ вековима развија у овом сазнању, изрично наглашавајући — да је вредноћа, рад, послушност, оданост раду, наша права хришћанска врлина, а да је лењост једна од најтежих грехова пред Богом.

Тако, било када је упитању наш домаћи развој, али и међународни односи, увек је на првом месту важан темељ, као морални ауторитет, или извор власти, снаге управљања, можемо да кажемо и политике. Јер свако управљање, понашање захтева и ослонац на извесан *ауторитет*; или упитању је онај „законито-рационални ауторитет“, на који нам скрећу пажњу политиколози, као нужан у одржавању реда и закона у једном друштву. А ова *законитост* неопходна нам је, како је то већ добро примећено, јер људи нису анђели, односно несавршени су, и према сведочењу истина Св. Откривења.

Коначно, да би се ова власт, законитост, као *ауторитет* у потпуности слагала са људском природом, са осећањима народа, неопходно је да има свој извор у оном што је САВРШЕНО, а што значи у БОГУ. А уколико нема подршку или свој извор дакле у овом, можемо да кажемо, *универзалном Природном моралном закону*, већ га тражи у „ауторитету човека“, неопходно се онда завршава и у *религијизму*, а што значи да се остаје и без истине. А мора да се живи са исти-

ном. И онда у недостатку ових универзалних истина, са извором у Богу, нужно се јавља она одређеност од овог или оног човека, или групе људи, као ауторитета, одређеност — шта је истина. Отуда онда и појам, у свој његовој реалности, у савременој политици, као појам човековог „рационалистичког апсолутизма“, са коначним завршетком у тоталитаризму.

Међутим, овај захтев за вишим, савршенијим, као извором ауторитета, стално пратимо кроз историју. Потврђује се данас и метод истраживања и природних наука, посебно психологије. Јер и политичари по својим парламентарним јавно указују на сву способност овог темеља, као моралног темеља нужног нам ауторитета, потврђујући тако и сву практичност наше вере у Бога. Није потребно да наглашавамо колико је наше светосавље наш ауторитет у овом погледу.

А међу првима значајним државницима, организаторима државе, као први у ствари, јавља се са овом филозофијом, премудри Соломон, који нам потврђује — да је опстанак доброг управљања, или државе, или руковођење политиком, као извор вредности власти, *вера у Бога* која, као таква, изрично наглашава цар Соломон, мора да буде *темељ живота*, или, додајући, „дрво живота“, у смислу раста, развоја, чврстине тога развоја. А што даље следује из ове филозофије цара Соломона — да је „социјални поредак део природног поретка који је Бог створио у Универзуму“.

А ову истину знамо да је међу нама учврстио Св. Сава. Осврнимо се на ону његову познату мисао — Уздајте се свим срцем у Бога, а не величајте се својом премудрошћу, и тек тада, како нам даље каже — нећемо се „спотицати на нашим путевима“. Ову филозофију следују и сви наши средњовековни владари. Знамо, св. кнез Лазар често у својим повељама наглашава идеје цара Давида и Соломона. Указујући коначно и на „пребеспочетну Св. Тројицу“ као темељ моралног поретка света, онда и његове државе, као јединог темеља — како са успехом бити бољи, савршенији. Символ чега је и реалност Царства Небеског, на које нам као на највиши појам савршенства указује наш кнез Лазар.

Искуство је ту — уколико у модерном свету, кажемо „модерном“, недостаје или почиње да ишчезава као сведок моралног социјалног поретка баш ова вера у нешто више као ауторитет, утврђену појам Бога, онда, поновимо, у недостатку ове вере у Бога, јављају се ове или оне идеологије. Њих опет условљује нужно реалност „овог или оног човековог апсолутистичког рационализма“, праћен и „релативизмом“, јер му недостаје основ у процењивању истине. Тако се и нужно утврђује и реал-

ност овог или оног насиља, да би се некако дошло до некакве истине.

Обратимо пажњу на све данашње дискусије и на међународним скуповима, на говоре истакнутих политичара, видимо све нам ово потврђују. Јер, коначно пратимо ли овај стални човеков огроман напор да буде савршенији, од првих његових дана живота на овој нашој Земљи, видимо да је религија, вера у Бога, сасвим је добро примећено, *најдубљи део нас*, и да онда без ове вере, то потврђују и ови наши дани — све оно што се дешава и на међународној сцени, морају да признају и данашњи политичари: у поднебљу је беспућа. Посебно данас ово се јавља из држава Централне и Источне Европе.

Према томе, запажа се и то, и наглашава — уколико се налазимо пред једном новом историјском епохом, потребан нам је и „нови начин мишљења“, да јасно сагледамо да нам је у ствари потребно оно мишљење које, ма колико било „старо“ у ствари је увек *ново* — а то је мишљење премудрог Соломона, или нашег Св. Саве — да бисмо ушли у ову нову епоху, нову еру, мира и правде. Међутим, лако распознајемо у овом захтеву за овим *новим*, само континуитет, или даљу еволуцију, већ оних нам универзалних или откривених истина, за које се непрекидно залажемо, као што и то лако запажамо, али и кроз путања и честа наша отуђења.

Знамо и то је такође добро запажено — да стварна опасност по нашу веру у Бога, а што значи и за *темељ живота*, не прети нам од оног човека који сумња у постојање Божије, о томе нам сведоче и Свето јеванђеље, већ од оног који је са другом вером, а што значи од оног који је са „вером да Бог не постоји. Јер и то је вера, вера која се такође не може методологијом природних наука да докаже; већ остаје само искуство у процењивању и ове вере, или њене вредности. А целокупно искуство историје потврђује неопходност баш ове наше вере у Бога као темеља живота. Јер у свим играма наше имажинације, или и у честој нашој општој неуравнотежености, до које долазимо у истраживању путева савршенијем животу, ми осећамо и сву практичност ове наше вере у Бога. Јер видимо, на првом месту — ако наше реаговање на нашане савршенства, није са одговарајућег темеља онда упадамо у нова и страшна несавршенства. Препуни смо сведочанства о овој истини, посебно у овим нашим и данашњим револуционарним врењима. А истину свега овог потврдимо са два примера из наше националне историје.

Пођимо, на пример, од реаговања нашег митрополита Стефана Стратимировића, посебно карактеристичног, на идеје које почињу да допиру и до нас из француске револуције 1789. г, а посебно на подручје Карловачке

митрополије. Нешто о чему смо могли да чујемо и на недавно одржаном скупу наших академика, поводом 200-годишњице француске револуције (у Београду у Српској академији наука и уметности) само не и самог одобравања овом супротстављању нашег Митрополита идејама француске револуције. А који је био принуђен на ово реаговање на основу извештаја својих свештеника да наши школовани Срби по градовима наше Војводине све мање присуствују богослужењима по нашим црквама, као и да све мање приступају светој тајни причешћа.

А на овај извештај, о овом реаговању нашег Митрополита, богослови, као и сви, морају да примете колико је наш Митрополит био mudar човек, јер је осетио, предвиђајући сву трагичност утицаја ових идеја француске револуције, и поред тога што су биле у оквирима *Декларације о правима човека*, која је иначе својим поретком из хришћанског гнезда, али у току ове револуције у њој коначно преовлађује јакобински милитантни атеизам, односно са „вером да нема Бога“, вера изражена у оном њиховом познатом култу, „култу разума“, и затим и у оном добро познатом терору, насиљу. А познат је утицај ових идеја, или овог јакобинског милитантног атеизма, како на руску револуцију 1917. г, тако исто и на немачку из 1933. г. у оквиру Ничеове филозофије „Бог је мртав“. А ове револуције, потегнуте у борби за савршенијим светом, завршавају у нечем сасвим супротном, са ужасним нацистичким и стаљинистичким логорима, гулазима.

Све је ово, дакле, предвидео наш мудри митрополит Стратимировић. Све ове покушаје истраживања некаквог „новог морала“ изван оног темеља на који, или на сву његову спасоносност, почиње да указује мудри Соломон.

А сведоци смо баш ових дана, коначно, снажног реаговања, са мањим изузецима, из Централне и Источне Европе, на овај, назовимо га „апсолутистички рационализам“, израз, према Св. Сави, „премудрости човекове“, чији симболи могу да буду поменути логори. Истина, и хвала Богу, ми смо први почели са овим реаговањем, истина доста, заиста доста, споро, али са значајним убрзањем ових наших дана.

А свим овим реаговањима, свих државника, руководица, земаља Централне и Источне Европе, у њиховом нужном истраживању новог „начина мишљења“, „нове филозофије“, „новог начина управљања“, дакле свему овоме претходи реаговање нашег мудрог митрополита Стратимировића.

Када је опет реч о овом истраживању новог начина мишљења, или начина управљања, морамо да имамо на

уму запажање познатог револуционара из америчке револуције 1776. г. Џона Адамса — да нових идеја или прогреса у политичком управљању нема, те истине су нам већ дате, и ми их само треба што прилежније да уносимо у живот.

Несумњиво да је овде реч о откривеним истинама Светог откривења.

Тако, уколико смо данас приморани да истражујемо нов „начин“ мишљења, разочарани у „стари начин мишљења“, а тај „стари начин мишљења“ и јесте „стари“ јер је био израз „отуђења“ од заиста увек нам датих или откривених истина — када је у питању наше владање и понашање, или наше управљање — једном за свагда или за сва времена, као што су истине Св. откривења. Прогрес се састоји, само, у што прилежнијем њиховом остваривању у нашем животу.

Према томе оно што је „ново“, као такво дато нам је у најдубљим дубинама историје, или у истинама Светог откривења. И онда опасност од макоје „друге вере“ овој *вери истине*, у ствари је — да та „друга“ увек је нешто што остаје као „старо“, супротстављајући се увек *новој вери* у истине Светог откривења. А то су истине, логика људске природе, њена рационалност, сведочи, и историјско искуство, којима је *хегемонија* увек *обезбеђена*.

На пример, о овоме нам сведочи и наш познати књижевни критичар Јован Скерлић, уз своју критику или анализу рада нашег познатог социјалног радника Светозара Марковића; који студирајући и социјалне науке по земљама Европе, преноси и код нас покушај ове „старе вере“, или „вере јакобинског атеизма“, уз и снажну подршку немачког физиолошког, природњачког, материјализма, како нам то каже Скерлић, заносећи и један део наше омладине. Истина, даље тврди Скерлић, уз несумњиво добро запажање, или изрично наглашава, у српском друштву овај занос, за ове идеје, овог материјализма, попушта, и остаје — *хегемонија духовној*. Тако са савлађивањем или одбацивањем темеља, на којем се развијамо вековима, није успео. Јер и оне хумане идеје Светозара Марковића, траже други темељ од оног са којег их је он покушавао да уноси у наше друштво.

Ово је био само покушај стварања једне друге Србије, или још једне поред постојеће, или те која је постављена на темељу који Св. Сава дефинитивно учвршћује међу нама.

Ове две Србије као да су привремено и дошле до међусобног сукоба, у борби за бољи свет, или — како га учинити што савршенијим? Ми у овој борби коначно, опрезно, чувамо наш темељ, или светосавски темељ, одржавајући, како видећемо констатује и Скерлић, „хегемонију духовног“ над „немачким природњачким мате-

ријализмом“, који ће у Немачкој бити и темељ њиховој, нацистичкој, револуцији.

Покушај стварања једне друге Србије, или остваривања циљева праведности и слободе, без темеља на који нам указују истине Светог откривења, а дефинитивно међу нама утврђује Св. Сава, показује се као не-реалан и утопски.

У питању је — ко ће да нас успелије, наглашава пророк Исаија, научи знању и покаже пут разума? (Ис. 40:14). Питање које постављају и савремени политиколози. А о појави, или и могућности појаве, и других вера, неистинитих, као што је случај са „вером“ поменутог природњачког материјализма, односно напуштања истините вере у Бога, и покушајима служења „другим боговима, о томе нам сведочи и старозаветна Књига о судијама, уз оштру али и спасавајућу, мада и застрашујућу, реалну опомену, када у овој књизи читамо: „Идите и вичите оне богове које сте изабрали, нека вас они избаве у невољи вашој“, јер „остависте мене... зато вас више нећу избаљвати“ (Књ. Суд. 10:13—14). Или како нам коначно сведочи и св. ап. Павле — о могућности да се „не познају путеви Божији“ (Јев. 2:10); или како нас и даље опомиње о могућности и „незнања које може да постоји у људима“ (Еф. 4:18); а што значи, опомиње нас и св. јеванђелист Матеј, да може и да се не зна шта је писано у писму“, или да се и „не познаје сила Божија“ (Мат. 22:29). А за све ово, овакво стање, каже нам и св. ап. Петар — Бог нас трпи у овом незнању, не желећи да ко гине, него да сви дођу у покајање. (2. Птр. 3:9).

А све нам ово на првом месту указује на неопходност нашег верског образовања. Јер видимо из историје како нас стално прате добре идеје или истинита вера, али и погрешне идеје или неистинита вера са својим ратовањем против разума. А на овај рат „против разума“ жале се и данашњи политиколози.

Пригодно је да се овде осврнемо и на недавно дату изјаву, кратку, саже-ту, Њ. Високо преосвештенства митрополита Питирима, из Совјетског Савеза, у којој каже: Свако разуме, осећа, да је неуспех у нашој економији и политици резултат моралних повреда. Ми онда желимо да обновимо разумевање духовних вредности“. Једно, добро сведочанство о пуном замаху, коначног обећања, о оном природном повратку „хегемоније духовног“ или „духовне вредности“ и у овој земљи у којој је ова „хегемонија“ била у највећој опасности, у сукобу са „вером“ „природњачког, физиолошког, материјализма“. Једно драгоцене искуство о којем нам сведочи и овај руски митрополит.

Према томе овде нам се намеће сигуран закључак да не смемо бити антиемпиристи, а што значи они који не-

гирају или занемарују искуство, или историјско сазнање. А у оквиру којег, знамо, на првом месту, да постоје истине, од посебне важности за свако друштво, уз неопходност сталног укључивања на њихову вредност. Таква једна истина, или прва, јесте неопходност верског, хришћанског, образовања. На првом месту због опстанка самог друштва. У јавним дискусијама, ово мора да буде важан, пресудан, и политички захтев, у поднебљу баш и политичких реформи.

Ово је посебно значајно да се истакне у покушају, и код нас, утврђивања оног „биолошког материјализма“, када се почела да ствара и она „друга Србија“ поред ове са темељом да је *мисао Божија темељ свећа*; или „светосавским темељом“.

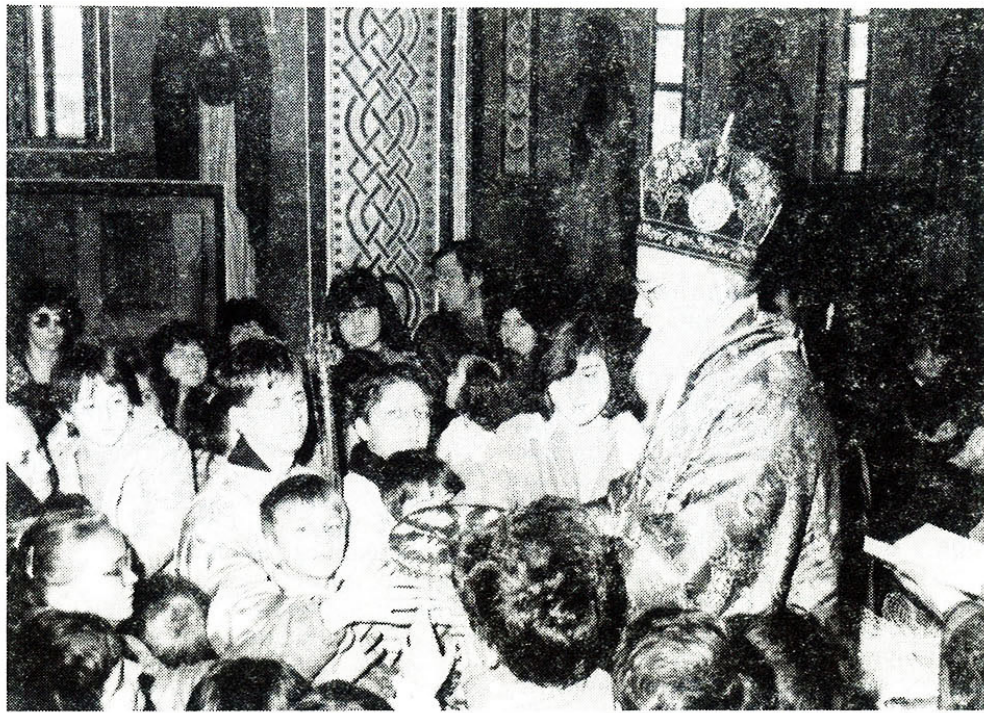
Знамо, на пример, да процењивање или утврђивање истине или вредности извесног научног истраживања, и на пољу природних наука, утврђује се експериментом, али коначно да се нужно долази и до сазнања да је нужно и *поверење* у једно закључивање, или у једну теорију, уз ослонац на искуство, нешто што долази до посебног израза, како у савременој квантној физици, тако исто и у савременим социјалним или политичким наукама.

У питању је, отуда, коначно, у коју Србију ми *морам* да имамо *поверење*? Видели смо да човек у своме „огромном подухвату“, поновимо то, за савршенијим животом, од каменог доба па све до данас, као што смо то већ нагласили, увек је признавао нешто ВИШЕ изнад себе, управо БОГА, и једино са ослоном на ЊЕГА успевао је са одговарајућим успехом да задовољава ту своју тежњу да *буде бољи*, са квалитетнијим умом.

Због тога са одговарајућом доследношћу мора се нужно да закључује — да уколико избацујемо молитве из наших школа, а што значи и наш ослонац на ово ВИШЕ или БОГА, тада ометамо и развој науке. Јер спомену-смо, познати нам научници скрећу пажњу да без ослонаца на мисаону активност Божију није могућ ни научни рад.

Уз затим и коначан закључак — да онај „морални и интелектуални вакуум“, или ту празнину која се ствара опадањем религиозног, верског, хришћанског, васпитања или образовања, видимо, и то нам искуство сведочи, а то и потврђују и данашњи социјални мислиоци, не може да буде испуњен овом или оном политичком идеологијом.

И у нашем задатку увек нужног обнављања, у сећању, наше историјске прошлости, видимо и о томе нам историја снажно сведочи, да смо и увек под претњом, „универзалне руинираниости“ или „мрака“ са „пијанством насиља“, према мудрој Соломону, а што значи уколико се отуђимо од оног

Преосвећени господин епископ Сава окреће славски колач са децом на прослави Светог Саве у крагујевачком манастиру Дивостину, у недељу 28. јануара о. г.

Присутни верни и деца испред цркве Светих Константина и Јелене у Опарићу, на дан Светог Саве 1990.

Темеља или наше вере у Бога, или од истине на које нас позива наш Спаситељ Исус Христос.

Све ово, морамо то увек да истичемо, може да изгледа само као богословски идеализам.

Међутим, баш данас, поново и поново, догађаји у Централној и Источној Европи ове нам истине, истине Светог откривења потврђују. Због тога неопходно је улагати сталан напор у одржавању оне, већ и од нашег књижевног критичара Скерлића поменуте — хегемоније духовног, а што

значи неопходност оног темеља, учвршћеног између нас, радом Св. Саве; темељ дубина наше историје, који и носи популарно народно описивање и нашег „огромног“ подухвата за увек савршенијим животом — у појму светосавље.

А у овом појму СВЕТОСАВЉЕ садржи се, на првом месту, философија и св. ап. Павла — да смо сви на слободу позвани. А што даље значи да у поднебљу ове слободе све идеје, рационално оправдане, имају право својих појава, међу њима и сумње у постојање

Божије, и према сведочењу и самог Јеванђеља, када је у питању наш морални прогрес ка бољем, савршенијем свету, у смислу и оног познатог закона историје — *изазов и одговор* на њега у поднебљу слободе. Нешто што је било загарантовано и Миланским едиктом из 313. г. св. цара Константина, али са вером да ће у мирној еволуцији, или револуцији, истина увек да победи. А и искуство нам сведочи да тако увек и бива.

Завршимо, онда са тим, — да је неопходно увек имати испред себе *искуство историје* — да сваки напад, изазов, на културу са њеним моралним хришћанским вредностима, само је подстрек за стваралачки одговор, прибран, потврђујући неумишљивост добра или човекове тежње увек бољем свету, савршенијем, у свој његовој лепоти чувања и нашег тела и наше душе. Отуда и идеје Светозара Марковића имају право својих појава, али и право одговора на њихов изазов у оквиру оног непрекидног нашег огромног напора бити бољи, савршенији.

А у процесу и наше данашње тихе и мирне револуције, као и слободе коју кроз њу обављамо, изграђујемо и храм посвећен Св. Сави, у свој његовој величанствености, и лепоти, достојан улоге ове наше огромне борбе — бити бољи.

Отуда и вечност нашег светосавља, као реалности, на нашем језичком подручју. Јер светосавље и није ништа друго до само наша српска реч за појам оног темеља на којег се морамо ослањати, према сведочанству или позиву истине Светог откривења. Без којих целокупан наш напор „бити бољи“ у „красотама овог света“, према Св. Сави, одлази у ништавило „у дим“.

А против „загушљивости овог дима“, покушај да се он одстрани оним поменутиим човековим „апсолутистичким рационализмом“ сведоче нам данашњи догађаји по земљама Централне и Источне Европе није успео. Покушај који се завршавао у најбруталнијем насиљу. Лишавајући нас тако „красоте и овог света“, о којој нам, кажимо још једном, сведочи наш Св. Сава. Отуда и неопходност ових наших данашњих мирних и тихих револуција које треба да нам даље омогуће еволуцију ове *красоте*.

Из свега овог што смо рекли следеће је сигуран закључак — да у садашњем нашем напору реформе школског система неопходно је унети у програм рада наших школа, универзитета, и хришћанско образовање*.

Владан Д. Поповић

* Предавање одржано на свечаној академији посвећеној прослави дана Св. Саве, 25. 1 1990. г. у „Богословији Св. Саве“ у Београду.

За повратак ранијем школском календару

ЗАБОРАВЉЕНИ ДАТУМ ИЗ НАШЕ
КУЛТУРНЕ ИСТОРИЈЕ

*Зашто деца не знају ко је био
Сава Немањић?*

У предратној Југославији, па и после рата до 1948. године, зимски школски распуст почињао је око 22. децембра и трајао до осмог јануара. Такав и сличан школски календар и данас је заступљен у западном свету. На овај начин омогућава се великом броју верника (католичке и православне вере) да прославе божићне празнике и Нову годину. Поред овог био је и пролећни распуст у трајању од око седам дана, и то у време ускршњих празника. Школе су празновале Савин дан (27. јануар). То је био један од најлепших школских празника. Школска година завршавала се 25. јуна, а на Видовдан (28. јуна) била је завршна свечаност када је саопштаван успех и ученицима дељене награде. Зимски распуст, пролећни распуст и Савин дан били су једини нерадни дани у школи школске године.

Од школске 1949/50. године престао је да важи до тада постојећи школски календар. Признали или не, ово наше досадашње социјалистичко и „демократско“ друштво отварало је поданике који су се кршом венчавали, крстили своју децу ноћу, славили своју и туђе славе, Божиће, Ускрсе, а интимно веровали у веру својих предака. Показало се да је атеистичко васпитање имало супротан ефекат. Последње деценије црква и џамија су за време верских празника увек пуне. На овај начин народ је изражавао своје незадовољство.

Но, ово нису разлози за измену постојећег школског календара. Они су много дубљи и имају цивилизацијску и културну основу. Слављење Божића, Нове године, Ускрса, Рамазана, Савиндана, Видовдана и крсне славе код Срба значајни су датуми у развоју човечанства и појединих народа. Они чак нису ни толико религиозног карактера — сматрају марксистички идеолози.

У време када проглашавамо праву социјалистичку демократију, економско повезивање са Европом, треба прихватити и друге културне вредности које повезују и зближавају народе. За време божићних празника велики број грађана Западне Европе (а међу њима је велики број наших гостарбајтера) долазе на одмор у нашу

земљу. Уместо да заједнички славе са својим гостима из иностранства наши грађани и деца су запослени. Наша деца на телевизији гледају како се у другим земљама славе Божић и Ускрс!

Разлога за увођење једног *грудичије* школског календара је много. Они се могу образложити, социолошки, психолошки и педагошки. Без обзира што наш Устав јасно каже да је Црква одвојена од државе, у њему је и став да су верске слободе дозвољене. Школи се и даље не одриче право на атеистичко васпитање, јер оно је присутно и у другим земљама света са другачијим друштвеним уређењем него што је код нас. Међутим, нико у тим земљама не спутава културно наслеђе религије и не забрањује да се верски празници празнују! Нико не оспорава да треба да се обележавају и датуми из новије историје наших народа, у школском календару треба наћи места и за друге датуме из светске и наше историје. Ако нови дух провејава нашим поднебљем треба *што пре прислушати и променама школског календара.*

(„Политика“, 21. јануар 1990.)

Владимир В. Ђорђевић
Београд

Црква и српска омладина у Америци

Прошла 1989. година ће по много чему бити упамћена у нашем народу.

Србија је поново уједињена, храм св. Саве на Врачару је добио своју куполу, прослава Видовдана на Косову, Далмацији...

Имали смо прилике да видимо реакција и одзив нашег народа у Отаџбини о свему овом али, било би интересантно за нас да сазнамо нешто више о томе, како је све то примила наша, српска омладина у Америци и какве су њихове активности у очувању своје вере и идентитета. У вези с овим питањем помоћи ће нам Никола Савић студент завршне године на Чикашком Ди Пол универзитету и председник Српског народног савеза друштва „Карађорђе бр. 25“. Његови родитељи Никола и Мирјана (познатија у овом крају као добра тета Мира) још од првог дана доласка у Америку били су лојални својој Цркви и тако су васпитали и свога сина. Он је прошлог лета био у Крају и имао је прилике да се ближе упозна са нашим људима и да присуствује на местима где се наш народ молитвено окупљао.

— Имали сте прилике да контактирате са младим Србима из Отаџбине. Да ли мислите да се они по нечему разликују од Српске омладине у Америци?

Никола: И поред тогашторастемои васпитавамо се под другим поднебљем, ја сам прошлог лета био тако пријатно изненађен када сам осетио блискост са младима из Старог краја. Мислим да је одговор у нашим заједничким коренима на које треба сви заједно да се поносимо. Сигурно је да сви ми носимо неке карактеристике средине у којој живимо по чему се и препознајемо али то уопште не ремети наше српске осећаје.

— Као што сте имали прилике да видите, младе Србе у Крају је захватио један талас религиозно националног препорода који није остао тако непримећен. Каква су ваша запажања о свим тим збивањима и да ли она имају неког утицаја на нашу омладину у Америци?

Никола: Срећан сам што су наши вршњаци поново оријентисани да прихвате путеве наших прадедова. Када сам био на литургији у храму Св. Саве на Врачару, видео сам много младих људи. То је велика ствар за један народ да има своју традицију. Са тим треба да се упозна свет и сви они који не желе да схвате тежњу нашег народа за егзистенцијом у миру и љубави. Сигурно је да има оних који у цркву долазе само из радозналости, јер у школи нису имали прилике да се упознају са Црквом из неког другог аспекта осим (ако могу тако да се изразим) из научно застарелог „марксизма“. Многи у потпуности нису упознати са тим шта је основни позив Цркве и какву улогу она има у народу, јер је она раније сматрана као нека просрпска група старомодних људи која треба да нестане из народа. Она је сматрана свакако само не онако како то Цркви приличи. То је, хвала Богу, омладина осетила и пришла је Цркви у жељи да је упозна, а сада на Цркви остаје да те младе људе прихвати и усмери на прави пут. Што се тиче младих Срба у Америци, већина њих се заиста поноси својим пореклом. Када наши младићи и девојке долазе у контакт са младима других нација, они желе да им покажу како и они имају своје културно наслеђе које су добили од својих родитеља као што су: крсна слава, српско коло, песма, српска кухиња и др. Мада, да будем искрен, „Бранковића“ нема само у Србији, они и овде живе само, хвала Богу, као и увек и овде су они мањина.

— У чему видите будућност наше омладине на тлу Америке. Да ли је њена религиозно-национална свест способна да прихвати животни пут којим, углавном, ходе њихови родитељи и којим су ходили њихови преци?

Никола: Знателако је остати православни Србин у Старом крају, у срцу наше Отаџбине, где се говори и мисли српски, што није случај у Америци. Ми смо хтели-не хтели под тако јаким притиском америчке културе и обичаја да наши родитељи и Црква воде заиста тешку борбу да би колико-толико сачували нашу веру, језик, обичаје и уопште идентитет српског у нама. Млади људи су нестабилни и лако променљиве природе. Лакше се прилагођавају средини у којој живе; на жалост, неки се у том вртлогу изгубе, асимилирају, поамериканизирају, нарочито када се одвоје од родитеља и оду на колеџ. Ето видите, хтели ми то да признамо или не, језик на богослужењу у цркви постаје све већи и већи проблем тако да о томе мора врло озбиљно да се мисли и да се донесе неко мудрије решење. Мада ја сматрам да ако су родитељи на свом месту и ако разумно васпитавају своју децу, да никако не може бити великих проблема. Ми не треба да се бринемо за наш народ ако му је основна ћелија — породица — здрава, он ће да живи. Али ако она оболи, ако изгубимо смисао породичног живота постоји опасност да се религиозни и национални идентитет изгубе. Ја мислим да у начелу ту лежи кључ трагедије многих народа који су тајанствено престали да постоје на светској позорници, односно, зашто јеврејски народ још увек живи и поред тога што су многи хтели у потпуности да га униште.

— Услови живота су се у много чему изменили, па самим тим и људска свест доживљава промене у себи. На Цркви остаје задатак да пронађе одговарајуће педагошко решење у контакту са својом омладином. Да ли имате неки предлог, идеју, на који би се начин Црква најбоље приближила омладини, односно омладина у Цркви нашла инспирацију за свој будући живот?

Никола: Сигурно је да има доста начина, али је само један циљ: да будемо сви заједно ближи Богу. Ми у Цркви имамо доста активности које су у већини случајева врло успешне, али то не значи да су и довољне. Млади су за комуникацију, они осећају да треба да буду заједно и то треба да се искористи и упути на прави пут. Хвала Богу, заиста је лепо то што се у окриљу Цркве организују фестивали хорове из целе Америке и Канада, затим турнири у кошарци, голфу, куглању, а на првом месту наши црквени кампови, у којима се деца упознају и живе као једна велика хришћанска породица. Не знам да ли је изводљиво, али мислим да би било корисно када би се такви кампови могли организовати и у Старом крају.

Ми смо млади радознали и у жељи да сазнамо себе саме и свет око нас, некада и несвесно прихватамо ства-

ри са којима се сусрећемо. Зато омладина треба да буде што ближе Цркви. Ја сам истински срећан када чујем да се моји вршњаци жале на дуга богослужења у Цркви. Значи нешто им је остало у сећању. Доцније, када већ уђу у животне проблеме видеће да су та „тешка богослужења“ прави мелем у односу на тежину и животне бриге које нам предстоје. Болови брзо пролазе, али свештенички благослов и молитва у цркви остају нама, освећују нас и припремају за поштен живот. Сматрам да није потребно ићи у велика педагошка разглабања у вези са Црквом и омладином. Поштен живот по Божијем закону, честито држање и усрдна молитва у братској љубави су наша педагогија које треба да се држимо и на којој треба да израђујемо наш црквени живот, почевши од самог свештеника па до најмлађег верника. Све остале активности су благослов Божји и плод наше марљивости у црквеном животу.

Хвала Вам на лепом разговору. Мислим да ће Вас наши вршњаци у Старом крају доста разумети и сложити се са Вашим погледима на Цркву.

Мирослав М. Симијонович

Изложба Иконе манастира Хиландара

После изложбених поставки у Новом Саду и Београду, у просторијама Народне библиотеке у Крагујевцу отворена је изложба под називом: „Иконе манастира Хиландара“, 24. јануара 1990. године.

Све иконе су дошле пред очи широке јавности захваљујући труду и раду — да кажем без претеривања — и подвижничтву господина *Хранислава Мирковића*, мајстора фотографије и носиоца дипломе Колумбија колеџа у Чикагу у САД.

Дугим стрпљивим радом он је са зидова, иконостаса, као и из ризнице манастира Хиландара, нарочитом техником фотографисања, до савршенства верности оригиналу, пренео ове непроцењиве вредности на специјални папир на коме не само да видите патину старости него и црвоточину насталу кроз прохујале векове, као и мајсторство иконографа у складности боја и мистичности ликовва, који нам откривају димензију оностраности неба и вечнога Бога. Тај одсјај небескога, и без наше воље, силази преко ума у вашу душу и нехотице вам подиже руку да се прекрстите и помолите Богу.

На изложби је приказано деведесет икона међу којима и Богородица Одигитрија Водиља са Богодететом Христом — крај XII века — пред којом је 1199. године издахнуо Свети Симеон Немања, отац Светога Саве (предање говори да ју је Свети Сава донео из Јерусалима), затим икона, Исуса Христа и многих светих.

Дворана је била препуна многобројних званица: професора Универзитета и других професора, ликовних уметника, књижевних стваралаца, свештеника, културних и јавних радника као и љубитеља уметности; говорили су: г. Адам Пусојлић, књижевник-песник, секретар Савеза књижевника Југославије, и то веома надахнуто, са жељом да у кратком времену много каже, затим, г. Васа Тапушковић, министар за културу Србије, г. Бода Марковић, редитељ и уредник Радио-Београда, г. Миодраг Ђурић и епископ шумадијски г. др Сава, који је рекао:

„Ове иконе су биле прозор у небо, кроз које су гледали и пред којима су се молили, не само Свети Сава и његов отац Свети Симеон (Немања) него и Архиепископ Данило и Сава Други, и многи други знаменити јерарси наше Цркве и нашег народа.

Манастир Хиландар је недоступан за многе, а нарочито за жене, па се тако и њима сада пружа прилика да виде ово непроцењиво благо.

Жеља је наша, да ове иконе пробуде духовност нашег народа и да га отргну из мрака у који је био пао, и да светлост њихова просветли душе нашег народа, враћајући га своме извору и идентитету. У то име благосиљамо отварање ове изложбе“.

Изложбу је отворио директор Народне библиотеке у Крагујевцу, г. Мирослав Чомић.

Тиха духовна музика, допринела је, да се ова изложба доживи и преживи у себи, и да нас врати у векове славе и поноса.

И да није било нашег уводног дела не бисмо изневерили вашу пажњу, да смо вам поводом ове изложбе написали само следеће речи песника академика Матије Бећковића, које су исписане стајале испред икона:

„Постоји једно место на коме Срби нису никада пролили ни кап крви, ни појели комад меса. Место на коме већ осам стотина година нису крали, ни лагали, ни пиле заклали, ни мрва згазили, ни криво се заклели, ни лажно сведочили. Место на коме нису ништа друго радили него се молили, исповедали, постили, умивали сузама покајања. Осам векова, свакога дана, по дванаест сати — онолико и онако како је рекао Свети Сава.

Место на коме се и данас моле истим жаром, као и првог дана, црнорисци, с именом својих духовних праотаца, чије лобање чувају и гледају у манастирској костурници, а за своју

знају које ће место заузети на дрвеној полици.

Место на коме нико други не наређује и не издаје послушања до Свети Сава.

То место се зове Хиландар, на Светој гори Атонској, родно место наше усмености и писмености, најдоњи камен нашег духовног постојања.

Кад бисмо се спустили на дно себе — стигли бисмо у Хиландар, коју год жилу одигнемо и кренемо за њом, води нас до Хиландара.

Народи који имају такво место знају ко су и не могу се изгубити, а што год се њима збивало из те семенке могу се обновити.

Ту је живи заматак онога стабла чије су гране доспеле на свих пет континената, врх му је у Сент Андреји, а круна му ових дана на Врачару.

У Хиландару ћемо наћи све што смо изгубили, ту, ћемо пронаћи цео свој мозак.

Наше иконе знамо, окрњене и израњављене. Остало је од њих колико и од нас. Само су у Хиландару целе. А целе су зато што смо осам векова имали људе, који су живели само зато да би их сачували.

Нешто од те пуноће доживећете и на овој изложби фотографија даровитог уметника, хиландарског подвижника Хранислава Мирковића.

Свака је икона света, па и њена фотографија, поготову она кроз коју нас гледају живе зенице Хиландара.

Хиландар је старији од свих нас и нико није био толико осион да полагање право да буде само његов.

Тако је ово место остало изван наших земаљских распри, размеђица и међусобица. Можда и зато што је био изван наше отаџбине, Хиландар је неразорив темељ и зенит духовности, живи извор чији нас огањ обасјава.

Какав је утисак оставила ова изложба на гледаоце, нека вам дочара Књига утисака из које читамо следеће:

„Господе Исусе Христе и Мајко Божја, и сви Свети, хвала вам што полако освајате душу српског народа и на овај начин... Мој Логос то си Ти! Ја сам једна од многих Твојих икона. Рецимо оно што сам: ум и лобања, првог човека подно Христа... Срећан је онај што припада народу који има овакву уметничку икону, која је неразлучиви део постања и историје свога народа... Тело наше Свете Србије чини Косово и Метохија. Она је и Срце Србије, Хиландар је душа Србије, а Шумадија њен мач. Дај Боже да се светом телу Србије поврати глава, мисао светосавска, која провејава кроз сваки смех наше деце и лик светачки на српским иконама... Ове иконе су део нас самих и ми смо део њих, зато нам и припада будућност“.

После изложбе епископ шумадијски господин др Сава приредио је пријем за учеснике програма излож-

бе и придворне свештенике као и председника Црквене општине крагујевачке г. Драгослава Петровића. На пријему су проведени пријатни тренуци у духовном задовољству.

Прота Драгиша С. Јевђић

Светосавка прослава 1990.

У КАТЕДРАЛНОМ УСПЕНСКОМ ХРАМУ У КРАГУЈЕВЦУ

Ова прослава је почела Архијерејским бденијем уочи празника, који је служио Њ. П. епископ шумадијски господин др Сава уз саслужење четири протојереја и једног ђакона, у пуној цркви народа.

На дан Светога Саве Њ. П. епископ шумадијски господин др Сава, у 8 часова је служио Архијерејску свету литургију, уз саслужење четири протојереја, два протонамесника и ђакона у препуној цркви нарочито деце и омладине.

Деце је толико много било, да су дословно, поред цркве, испунили целу солеју и певнице. На Литургији је опрочитана Светосавска посланица, а потом је обављен чин резања колача и освећења славског жита. Том приликом, вернима се са неколико речи обратио и Господин епископ, објавивши им радосну вест о добијању дозволе за изградњу нове цркве у насељу „Аеродром“ у Крагујевцу, која ће бити посвећена Светоме Сави, што је од народа пропраћено са усхићењем и радошћу, потврђених аплаузом. Говорио је и о 150-годишњем јубилеју прославе Светога Саве у нашим српским црквама и школама, а идеја о томе родила се у нашем граду — Крагујевцу.

Одмах после кратког говора Епископа уследио је преподневни Светосавски програм, који је припремио протонамесник Живота Ст. Марковић, а састајао се из реситала под називом „Србине брате, теби се обраћам“, као и рецитација ученика крагујевачких школа и предшколске деце, којима је Господин Епископ поделио благослов и пригодне поклоне.

Домаћин славе протонамесник Живота Ст. Марковић у просторијама Епархијског административног центра приредио је послужење за многобројне госте, а деци поделио пакетиће.

СВЕТОСАВСКА АКАДЕМИЈА

У 18 часова у препуној сали Епархијског административног центра приређена је Светосавска академија, на којој су поред епископа др Саве били присутни и многобројни интелектуалци града Крагујевца, крагујевачка студентска и школска омладина и велики број чак и мале деце.

Академију је припремио и њом руководио протонамесник Зарије Божовић који је у поздравном говору истакао значај лика и дела Светога Саве по српски народ и Српску цркву. По говору, уследила је Светосавска химна, коју је певао хор младих којим је дириговала госпођа Јованка Секулић, а затим је изведен сценски приказ „ГРУМЕН ЗЕМЉЕ СРБИЈЕ“ од професора Универзитета господина др Ж. Марковића, који нас је својим делом провео кроз историју наше Цркве и народа, од почетка до наших дана.

Академија је била проткана са неколико композиција Стевана Стојановића Мокрањца у извођењу Хора младих.

Аплаузе су заслужили извођачи сценског приказа, а нарочито рецитатори: мала Марина Божовић, Емилија Новаковић и Душан Томашевић.

СВЕТОСАВСКЕ КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНЕ И ДРУГЕ АКТИВНОСТИ У КРАГУЈЕВЦУ

Вредно је поменути, да су ове године поред црквених прослава у крагујевачким црквама, са преподневним светосавским програмима, крунисаних академијом у Административном центру наше Епархије, овој прослави дале свој допринос и друге установе.

Народна библиотека

У организацији Народне библиотеке, приређена је веома успела изложба 24. јануара, под називом: „Иконе манастира Хиландара“.

Радио Крагујевац

Радио Крагујевац 26. јануара у 13 часова дао је полчасовну специјалну светосавску емисију: „Свети Сава Немањин“, која је била веома добра, не само, текстуално, него и музички уређена, духовним музичким стварањима Кир. Стефана Србина и Ст. Мокрањца.

Била је то прва радио емисија оваквог жанра *После раша!* Честитамо Уредништву радија, и желимо много успеха на овом плану.

Народни музеј

На сам дан Св. Саве, а поводом стопедесетогодишњице прве школске прославе Св. Саве, у малом ликовном салону Музеја отворена је изложба слика и цртежа г. Болета Милорадовића, под називом: „*Портрети Св. Саве*“.

Мотел „Језеро“ — Крагујевац

У част празника Светога Саве, 27. јануара мотел „Језеро“ организовао је Светосавско вече, за просветне раднике града.

На посебном монитору на бесконачној електронској траци, посебно за ову прилику, исписан је светлећим словима, наравно ћирилицом, текст: „*Особље мотела Језеро жели Вам пријатно вече поводом дана нашег просвећеног Саве!*“

А затим, одмах следи текст целе Светосавске химе: „Ускликнимо с љубављу...“

Није никакво чудо, што је Крагујевац овако обележио дан Светога Саве јер, не заборавимо, Крагујевац је за време кнеза Милоша био престоница Србије, одакле су пошли први зраци културе према тек ослобођеној — поново рођеној Србији. Чини то Крагујевац и данас.

Прота Драгиша С. Јевтић

СЕЛО ОПАРИЋ

Ове године, 27. јануара, као никада до сада веома свечано и молитвено прослављен је празник првог српског просветитеља, учитеља и архиепископа Светога Саве при храму Светих Константина и Јелене у Опарићу. После божанствене Свете литургије у светоме храму, који је био испуњен верницима и са доста деце, прочитана је Светосавска посланица и упућене срдчане и молитвене жеље свој пастви од стране месног пароха. Затим су сви присутни прешли у црквену салу где је настављен други молитвени део празника. Освећено је славско жито, и пререзан славски колач кога је припремио домаћин Петар С. Петровић са својом породицом и троје деце из Опарића. За идућу годину колач је примио Живота Р. Глишић такође из Опарића.

У наставку сви присутни у сали пажљиво су саслушали рецитовање деце и ученика, а било их је тридесет и пет, предшколског и школског узраста. Они су својом побожношћу, нежним дечјим гласом и молитвено, својим рецитацијама свима приближили и указали на време када је живео, радио и по Србији ходао велики Божји угодник, просветитељ српског народа и наш молитвеник пред Го-

сподом Свети Сава. Деца су награђена скромним светосавским поклонима.

По завршетку празничног програма настављено је народно весеље уз музику и богату трпезу љубави коју је припремио домаћин Петар Петровић. Присутни гости остали су до увече, када су се разишли весели и срећни што су овај дан провели молитвено и у духовној радости уз молитве Христу Спаситељу и Светоме Сави да га и до године дочекамо у миру и да нас има много више.

Ове године по први пут после четрдесет и неколико година свечано и молитвено, уз славски колач, свећу воштаницу и бадњак дочекана је српска православна Нова, Богом благословена 1990. година при храму Светих цара Константина и Јелене у Опарићу. Иницијатори и организатори дочека били су млади људи, нови чланови Црквеног одбора са парохом, уз учешће осталих житеља и верника села Опарића.

Јереј Милан Д. Благојевић

Манастир Дивостин код Крагујевца

У недељу 28. јануара, у манастиру Дивостину покрај Крагујевца одржана је прослава Светом Сави.

Свечаност је отпочела архијерејском Литургијом, коју је служио Његово Преосвештенство епископ шумадијски господин др Сава, уз саслужење протојереја ставрофора Добривоја Бранковића, јереја Живота Марковића и Станка Секулића, једног свештеномонаха и ђакон, а уз учешће мноштва народа и деце.

После причасна епископ Сава се обратио народу пригодном беседом, а у продужетку по заамвној молитви Његово Преосвештенство је пререзао светосавски колач, који је потом преломило са овогодишњим домаћинем Светосавске прославе у манастиру Дивостину. У ломљењу колача учествовало је и стотину деце.

По завршетку Божанствене литургије уследила је ђачка приредба у славу и част Светога Саве, у којој је учествовао велики број деце, која су са одушевљењем величала свога омиљеног свештеника.

На крају је извршен избор домаћина за наредну годину и обављена примопредаја колача после чега је уследила подела анафоре и послужење које су домаћини приредили за све присутне. За време док је Његово Преосвештенство делио анафору, игуманија дивостинска Високопреподобна мати Февронија је давала деци поклон-пакетиће, а дечији хор је, под управом свештеника Животе

Марковића, извео Светосавску химну и био одушевљено поздрављен од присутног народа.

После подне Његово Преосвештенство епископ Сава је отпутовао у своју резиденцију.

Јеромонах Филимон Шкундрић

Нове цркве у Шумадији

У СЛАВУ ПРЕСВЕТОГ ИМЕНА БОЖИЈЕГ, У ЧАСТ И СПОМЕН СВЕТОГА

Црква Светога Саве на Липару — Трбушница

Пре педесет година

„На основу молбе старешине села Крушевице и Трбушнице, одређујемо за чланове Комисије која има извршити избор места на коме се има подићи црква за парохију крушевичку, и то од стране Црквеног суда протојереја Николу Јосића, члана суда, једног инжењера стручњака Министарства грађевина... која ће по извршеном избору поднети извештај...“ (Акт бр. 4673/1. XI 1938).

Архиепископ Пећи, Митрополит београдско-карловачки и Патријарх Српски Гаврило

Комисија је извршила увиђај и записнички утврдила да земљиште на „Липару“, између села Трбушнице и Крушевице у свему одговара да се ту подигне црква за ова два села, и додаје: „...а у Рудовцима, близу железничке станице, подиже се црква и иста је озидана до висине сокла, посао је уступљен предузимачу Радовану Балмазовићу из Бељине по уговору од 26. септембра 1938. г. и да за подизање ове цркве постоје сва одобрења...“ (4. децембар 1938. г.).

„...Његова Светост Патријарх српски Господин Др Гаврило, под АЕМ Бр. 6547, од 20. априла 1939. г. на основу члана 102, тачка 7. и 8. Устава Српске православне цркве одобрио је у начелу подизање нове цркве на граници атара села Крушевице и Трбушнице, а на једном од Комисије изабраних земљишта, на месту зв. „Липар“...“ Овај акт је потписао викарни епископ Дионисије. Овим је дефинитивно прекинут спор између поборника да се парохијска црква подигне у Рудовцима, односно на „Липару“. Одлучено је да се подигну обе цркве.

Министарство грађевина одобрило је пројект за цркву на „Липару“, заведен под бр. 32504, од 30. августа 1939. г. Министарство правде дало је своју сагласност, под бр. 81296, од 1. септембра 1939.

По наредби Бана из Новог Сада, начелник Тех. одељења издао је условну грађевинску дозволу, заведену под бр. 27696, од 25. септембра 1939. год. И, када је све припремљено да се отпочне са подизањем цркве — избио је други светски рат!

У слободи — неслободни

Ратна пропаганда комуниста да ће по ослобођењу земље слободе и правде бити подједнако за све, убрзо по завршетку рата је демантована у пракси. Једно је писало у Уставу и законима а другачије се поступало на терену. Јер да није било тако подизање нових цркава у Рудовцима и на Липару не би чекало педесет година! Партијско-биројски пирамидални врх земље давао је само миг, а секташко-бољшевичку праксу спроводила је тзв. пузајућа клијентела, која, да би се приближила том врху власти и привилегија, газила је све пред собом. Ништа им није било свето, а зарад једнопартијског једноумља *издавани су национални, црквени и културни интереси своја народа*, издано је Косово, а готово уништено србијаско-патријархално село. Антирелигиозна и антицрквена хистерија харала је Србијом. Диктат једноумља није подносио нити признавао духовну димензију људске личности. Грађина је кућа без темеља зато нам је сада и све климаво! У таквим условима није се ни смело помишљати на изградњу цркву.

Време садашње

За две године у Србији све се променило. Оживела је Српска црква. Млади су увидели велику обману приређену српском народу, али и достојанствено држање Српске цркве. Ако им је школа ускратила знање о својој вери и Цркви, самосазнањем су дошли до истине да је Српска црква увек била уз свој народ и бдела као мајка над својом децом. Управо зато желе да јој помогну и њихове иницијативе само треба ваљано усмерити. У тој интелектуалној и младој снази видимо будућност Српске цркве.

Епископ шумадијски др Сава на Липару

У петак, 9. марта после Пређеосвећене литургије у Вреоцима, епископ шумадијски Сава у пратњи свештеника архијерејског намесништва колубарско-посавског посетио је градилиште цркве Лазарице у Рудовцима. Дочекаан од стране Грађевинског одбора Епископ је извршио смотру до сада изведених радова и упознао се са плановима даље изградње цркве. Одушевљен овим што је видео у Рудо-

Преосвећени г. епископ Сава дочекаан је 9. марта о. г. на Липару са хлебом и сољу — на месту које је још пре пола века одређено да се ту подигне црква „у славу Божију и част и спомен Светога Саве“. Пројекат храма ради архитект Отон Урбан; он је израдио и пројекат цркве Лазарице у Рудовцима (о чему смо писали у бр. 4—5 „Каленића“ прошле године, на стр. 23).

вцима, пошао је на Липар да погледа и одобри место за изградњу нове цркве.

Неколико стотина парохијана из Трбушнице и Крушевице, омладина и деца школског узраста, дочекали су епископа Саву на месту које је још *пре ђегесеџ тогину* одређено да се ту подигне црква. Дочекаан је хлебом и сољу а добродошлицу изрекао му је надлежни парох и председник Општинске конференције Социјалистичког савеза из Лазаревца, који су се одазвали позиву да присуствују овом лепом и радосном догађају.

Благодарећи озвучењу целог простора, које су обавили млади музичари из поменутих села, епископ Сава је мноштву присутних одржао значајан говор који је пажљиво саслушан и упамћен. Епископ је нагласио мирољубиву и патриотску улогу Српске

цркве и њен мајчински однос према својем народу, али и њене болне ране које још нису зацељене. Те ране нису само из ратне прошлости, него и послератне. Већ две године, Богу хвала, рекао је епископ Сава, дувају други ветрови и Црква слободније дише.

Само у Епархији шумадијској за ове две последње године започето је *џеџнаесџ нових црква*, а у Рудовцима је било прво послератно освећење темеља (13. августа 1989). Ове године започеће се *још ђеџ нових црква*. На крају је говорио о *забрињавајућем ниском наџалиџеџу у српском народу!*

Апеловао је на младе да више деце рађају. Јер, коме ће ова црква, коју почињете да градите, да служи ако не буде подмлатка, ако не буде више деце у породицама, рекао је епископ Сава.

Владика, свештеници и градитељи испред цркве у изградњи у Рудовцима, 9. марта о. г.

Чин освећења темеља нове цркве која се подиже — у славу пресветог имена Божијег, а у част и спомен Сретења Господњег — у Раљи (космајској) 22. октобра 1989.

Млади су заиграли сплет народних игара, а високи гост, епископ Сава пуна два сата је водио разговоре са представницима Општине и парохијанима. Видно расположен, Епископ је на растанку, пожелео скорашњи почетак радова и поновни сусрет на освећењу темеља.

Црква на „Липару“ биће посвећена Светоме Сави. Идејни и главни пројекат већ ради *Ошон Урбан*, дипл. инж. архитектуре, познати архитект и пријатељ Српске цркве. Инжењеринг и стручни надзор даће група инжењера „САНИП-а“ из Београда на челу са *мр Радомиром Максимовићем*, дипл. инж. грађевинарства.

Сабор парохијана на Липару

У недељу, 11. марта, на позив свештеника на Липару се окупило око три стотине парохијана. Једногласно је донета одлука да се гради црква и да се одмах упутити молба Општини за издавање грађевинске дозволе. Изабран је Иницијативни одбор од десет чланова, а они ће предложити Грађевински одбор од тридесет чланова. У Одбор су изабрани углавном млади људи. Записник Сабора потписало је преко две стотине домаћинстава. Потписаће га и остали парохијани, неће изостати ни један парохијски дом у Трбушници и Крушевици. Одмах се изјашњавају и о висини прилога који ће дати до краја маја, када очекујемо, ако Бог да, да радови на подизању цркве увелико крену.

Станислав Митровић, свештеник

ЕПИСКОП САВА У ДОБРОВОДИЦИ

Близу Баточине налази се убаво село Кијево које су, по предању основали Срби из Кијева на Косову. Ово лепо село добило је своју цркву, у српско-византијском стилу, пре педесет година, а недавно и нов парохијски дом и нов звоник. У саставу ове парохије налази се и село *Доброводица*, које је одлучило да зида своју цркву.

На Чисти петак, 2. марта ове године, Преосвећени епископ шумадијски Сава нашао се, у сали месне заједнице, са грађанима овога места и неколико свештеника, у циљу договора у погледу грађења нове цркве.

По савету епископа Саве, нови храм ће бити посвећен *Сабору српских свешитеља* (слави се 11. септембра), а на земљишту које дарују четири парохијанина Доброводице у центру места.

После дужег разговора са верницима овога места и разгледања места за цркву, епископ Сава је, у пратњи протојереја ставрофора Марка Подгорца, члана Црквеног суда, посетио оближњи манастир Грнчарицу.

Настављени су радови на цркви Лазарици у Белошевцу — Крагујевцу. Прошле године су освећени темељи нове парохијске цркве Светог кнеза Лазара у Белошевцу — Крагујевцу, а 27. фебруара ове године су настављени започети радови.

Преосвећени владика Сава полаже повељу о освећењу темеља цркве Сретења Господњег у Раљи. (Снимио Мил. Станкић)

Тога дана је, епископ др Сава, у пратњи др Љубомира Дурковића-Јакшића, проф. Богословског факултета у пензији, и протонамесника Животе Марковића, посетио градилиште и задржао се у дужем разговору са радницима, који су добровољно завршавали започете темеље ове нове цркве.

ПОДИЗАЊЕ НОВИХ ХРАМОВА У ШУМАДИЈСКОЈ ЕПАРХИЈИ

Више пута је наглашавано у нашем часопису, да у овим послератним годинама нисмо могли да добијемо дозволе за подизање нових парохијских храмова у нашој Епархији. Колика је потреба била за новим храмовима, види се по освећеним темељима храмова чија је изградња у току. То су храмови:

Св. мученице Марине у Ланишту,
Св. кнеза Лазара у Белошевцу,
Св. кнеза Лазара у Белишићу,
Св. Василија Острошког у Великој Сугубини,
Св. пророка Илије у Трнави,
Св. великомученика Георгија у Вишевцу (родном месту Карађорђа),
Сретење Господње у Раљи,
Вазнесења Господњег у Рудовцима,
Св. Деспота Стефана Лазаревића у Белосавцима и

Светих апостола Вартоломеја и Варнаве у Раниловићу,
поред храма Васкрсења Христовог у Крагујевцу-Бозману, чије се освећење очекује овога лета.

Ове године је, с Божјом помоћу, планирано освећење темеља *седам нових* парохијских цркава, међу којима ће бити и величанствена црква *Светиога Саве у Крагујевцу*, а такође и црква запустелог *манастира Саранца*.

За подизање ових храмова су потребна не само материјална средства, већ и молитве свих епархијама Шумадијске епархије како би Господ благословио темеље ових храмова, силом својом утврдио и учинио их непоколебљивим и неразрушивим.

НОВА КЊИГА Откривење Јованово

Ових дана се појавила једна нова књига, коју смо годинама изгледали и једва је дочекали: **ОТКРИВЕЊЕ ЈОВАНОВО**. Последњу књигу у Библији је превео и протумачио протођакон др Емилијан М. Чарнић, умировљени професор нашег Богословског факултета.

Пророчку књигу, којом сазавршава новозаветни канон, написао је Свети апостол и еванђелист Јован на острву Патмосу (Откр. 1:9), на основу открићења добивеног од Господа Исуса Христа, ради припреме верних за ње-

гов други долазак и за невоље које ће том догађају претходити; то је есхатолошко просвећење, бодренење на будност и покајање, утеха у искушењима.

Главна тема ове књиге је борба између добра изла, између Божијег царства и противничких сила, и крајња победа Божијег царства на крају векова. Главни догађај, који се провлачи кроз цело Јованово Откривење, јесте други долазак Спаситеља — закланог Јагњета, искупитеља света, победника сатане, господара света и светске историје, судије који ће судити сваком по делима његовим и на крају довести верне до божанске заједнице са Богом на новом небу и новој земљи.

Символичким сликама, којима излаже своја виђења, Апостол не само што осветљава историју хришћанства од почетка до краја, него продубљује веома важна новозаветна учења о Христовом божанству, Цркви, царском свештенству верних, анђелима и демонима, сједињењу садашњости са прошлосту и будућношћу, о божанском промислу, вршећи уједно снажан утицај на формирање свете литургије, њен христоцентрични и евхаристички карактер, и уопште хришћанског богослужења, у коме је земаљска црква слика небеске. На Откривењу се оснива и симболично схватање хришћанског храма, који представља сједињење неба и земље у Христу и духовно јединство војујуће и победничке цркве.

Откривење је написано у време када је Свети апостол Јован био заточен на Патмосу — четрнаесте године Домицијанове владавине, то јест, 94—95. године.

Књигу је издао „Каленић“, издавачка установа Српске православне епархије шумадијске у Крагујевцу, у тиражу од 1200 примерака, на 92 стране.

САВА, епископ шумадијски

НОВЕ КЊИГЕ У КРАГУЈЕВЦУ

У издању „Каленића“, издавачке установе Српске православне епархије шумадијске угледале су света ове књиге:

1. Откривење Јованово, превод и тумачење др Емилијана Чарнића. Књига је у меканом повезу, са 92 стране. Цена ...

2. Свети Срби од Мр Слободана Милеуснића, илустровано: броширано, 222 стране, цена...

3. Византијско богословље од др Јована Мајендорфа (друго издање), броширано, 288 страна, цена...

4. Православна Српска црква од др Радослава М. Грујића, са поговором епископа шумадијског Саве; тврди повез, репринт, страна 231, цена...

5. Дела апостолска, превод и тумачење др Емилијана Чарнића; броширано, репринт, страна 142, цена...

Служења и посете Његовог Преосвештенства епископа Саве

— 3. децембра служио у Новосадској саборној цркви и рукоположио Милана Ћосића, свршеног богослова у чин ђакона.

— Служио бденије у манастиру Бођанима.

— На Ваведење служио литургију у манастиру Бођанима и рукоположио ђакона Милана Ћосића у чин презвитера.

— 18. децембра служио бденије у Саборној цркви у Крагујевцу.

— На Светог Николу служио литургију у манастиру Грнцици.

— 26. децембра посетио Скупштину општине Лазаревац у вези са подизањем нове цркве у Степојевцу.

— 28. децембра посетио у болницу у Сремској Каменици оболелог протонамесника Лазара Мићина, пароху србобранског, а у новосадској дејој болници Јелену Штевић.

— 29. децембра служио парастос у Саборној цркви жртвама убијеним од злочиначких руку у Румунији.

— На Свете оце служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.

— На Бадње вече служио бденије у Саборној цркви у Крагујевцу.

— Први дан Божића служио литургију у Новосадској саборној цркви.

— Други дан служио литургију у Старој крагујевачкој цркви.

— На Светог Стефана служио литургију у Грбшници.

— Од 14. до 18. јануара учествовао у заседању Глобал Форума у Москви.

— На Крстовдан служио бденије у Саборној цркви у Крагујевцу.

— На Богојављење служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.

— 23. јануара служио на Дунаву у Новом Саду парастос жртвама рације из 1942.

— 24. јануара посетио храм Силаска Светога Духа на Ченеју.

— 26. јануара служио бденије у Саборној цркви у Крагујевцу.

— На Светог Саву служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.

— 28. јануара служио литургију у манастиру Дивостину.

Посетио Маршић и Илићево у циљу разгледања места за нове храмове.

— 29. јануара држао предавање крагујевачким студентима.

— 1. фебруара служио литургију у капели Владичанског двора у Новом Саду

- 3. фебруара присуствовао помену на месту погибиде деце у Темишвару.
- 4. Троносао храм Преображења Господњег у Арад Гају (Румунија). Посетио храм Св. апостола Петра и Павла у Араду.
- 10. фебруара осветио обновљену капелу Епископа бачког Платона на Алмашком гробљу у Новом Саду.
- 11. фебруара служио литургију у Новосадској саборној цркви. Крстио пет студенткиња у Саборној новосадској цркви.
- На Св. три Јерарха служио литургију у Алмашкој цркви у Новом Саду Пререзао славски колач и проповедао у Кисачу.
- 15. фебруара осветио обновљени иконостас и служио литургију у Пивцима. Присуствовао свечаностима преживелих интернираца из Шарварског логора у Новом Саду.
- 17. фебруара служио парастос у Саборној цркви у Темишвару (Румунија).
- 18. фебруара служио литургију у новооснованој парохији Решици (Румунија).
- 21. фебруара посетио манастире Дивостин, Драчу и Грнчарицу.
- 22. фебруара служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу и рукоположио Бранислава Игића, апсолвента теологије, у чин ђакона.
- 24. фебруара служио литургију у Новосадској саборној цркви и рукоположио ђакона Бранислава Игића у чин презвитера, а Мирослава Обренова, свршеног богослова у чин ђаковна.
- Пререзао славски колач у новооснованој парохији Ветерник где се подиже храм Преподобног Симеона Мироточивог.
- 25. фебруара служио литургију у Новосадској саборној цркви и рукоположио ђакона Мирослава Обренова у чин презвитера. Проповедао на опроштајном вечерњу у Саборној цркви у Крагујевцу.
- 27. фебруара посетио цркву Лазарицу, у изградњи, у Белошевцу—Крагујевац.
- 28. фебруара служио пређеосвећену литургију у Сипићу. Постио храм у Лужницама.
- 2. марта служио пређеосвећену литургију у Саборној цркви у Крагујевцу. Посетио село Доброводицу и одржао састанак са верницима у вези са подизањем новог храма. Посетио храм у Баточини и манастир Грнчарицу.
- 3. марта служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.
- 4. марта служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.
- 5. марта посетио манастир Тресије, на Космају.

- 9. марта служио пређеосвећену литургију у Вреоцима.
- 10. марта служио четрдесетодневни парастос протонамеснику Лазару Мићину у Србобрану.
- 11. марта служио литургију у Руменци. Присуствовао духовном концерту у Бачкој Тополи.
- 13. марта служио пређеосвећену литургију у Ковиљу.
- 14. марта служио пређеосвећену литургију у Бачком Градишту.
- 16. марта служио пређеосвећену литургију у Пачиру.
- 18. марта служио литургију у Саборној цркви у Крагујевцу.
- 19. марта служио литургију у манастиру Базјашу (Румунија)
- 20. марта служио пређеосвећену литургију у Саборној цркви у Темишвару.
- 21. марта служио литургију у манастиру Баздину (Румунија).
- На Младенце служио пређеосвећену литургију у манастиру Никољу, на Руднику.

Слике на унутрашњој (III) страни омота:

Отварање изложбе фотографија у боји „Иконе манастира Хиландара“ у просторијама Народне библиотеке у Крагујевцу, 24. јануара о. г. (Уз чланак на стр. 10—11.)

Тренутак са овогодишње прославе Светога Саве у манастиру Дивостину код Крагујевца. (О томе на стр. 12.)

Приложници ЧАСОПISУ „КАЛЕНИЋ“

1. о. Драшко Тодоровић, Швајцарска дин. 875,00
2. о. Живорад Суботић, УСА дин. 600,00
3. Православна црква Милвоки, УСА дин. 600,00
4. о. Недељко Гргуровић, УСА дин. 456,00
5. о. Душан Колунџић, Немачка дин. 350,00
6. др Радмила Ерски, Крагујевац дин. 50,00
7. адвокат Петар Ножинић, Крагујевац, дин. 30,00
8. Гојко Павић, Крагујевац дин. 30,00
9. Хаџи Олга Вуловић, Крагујевац дин. 30,00
10. Радосав Костић, Крагујевац дин. 20,00
11. Милан Томашевић, Крагујевац дин. 20,00
12. о. Бора Миљковић, Београд дин. 10,00
13. прота Милоје Митровић, Аранђеловац, дин. 5,00
14. Гордана Лукић-Ристић из Љубовије, дин. 3,00
15. протонамесник Миленко Ристић дин. 2,00
16. Наталија Јеремић из Аранђеловца, дин. 2,00
17. прота Мирко Трифуновић из Бос. Брода, дин. 2,00
18. Ружица Сотировић из Крагујевца, дин. 2,00

Уредништво им свима срдечно захваљује

Слике на полеђини омота:

Градилиште храма Светог кнеза Лазара у Крагујевцу. (О томе на стр. 14—15.)

Мали учесници овогодишње Светосавске прославе у Епархијском центру у Крагујевцу. (О томе на стр. 11.)

Каленић ГОДИНА XI
63 1/1990.

издаје Српска православна
епархија шумадијска

Издаје шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни
уредник:
Драгослав Степковић

Уредништво и администрација:
„Каленић“
Улица маршала Тита, 67
34000 Крагујевац

Телефон: 034/32-642

Текући рачун: „Каленић“
издавачка установа
Епархије шумадијске.
Број жиро рачуна:
61700-620-16-80691-14-62-00684-1
Број девизног рачуна: 12-62-25641-1
Југобанка — Крагујевац

Умножава: Завод за умножавање
при Светом архијерејском синоду
Патријаршија, Београд, 7 јули 5

Тираж: 12.000 примерака

Годишња претплата: 60, дин.
а за иностранство: 15 ам. долара